

РУСКИ БЛИНИ

Най-напред ще трябва да ви призная, че си падам малко лакомник. Обичам да ям и наистина ям с апетит. Признавам си го чистосърдечно, все пак това не е нещо чак толкова лошо. Но не съм чревоугодник, в никакъв случай! Ям всичко, за истинска храна приемам само месото и с цялото си същество ненавиждам задушени моркови.

За бога, не ми напомняйте за концентрационните лагери!

За жалост обаче, забравям вкуса и аромата на ястията независимо дали те са приготвени от първокласни мъже с високи бели шапки, или от майка ми или жена ми у дома, също както забравям мелодията на песен, която съм слушал един-единствен път. Напразно се опитвам мислено да си ги спомня, напразно езикът ми умува и нервно подканя лишените ми от памет устни. Жалко!

Едно ястие обаче живо си спомням и вкусът му отново се разстила по езика ми винаги щом ми се дояде. Вероятно защото става дума за ястие, което необичайно много харесвам и което свързвам с една колоритна история, а нея – с един знаменателен мъж. Става дума за руските блини. Мъжът е Роман Якобсон, а именно за тази история искам да ви разкажа.

Опитвали ли сте някога руски блини?

Няма проблем, ще ви напиша рецептата. Лесна е, макар и да не излиза никак евтино. В края на краищата можете и да се откажете от хайвера. Блините всъщност са нашите прочути лйванци¹. В Русия обаче ги приготвят от ечемичено брашно, безсолни са и с големината на чиния. След като се изпекат, блините се нареждат една върху друга, за да останат по-дълго пухкави. Това е всичко. Когато опечем достатъчно, залавяме се с яденето им. Сега обаче идва ред на най-важното. Когато поставим блина в чинията, слагаме върху него малко хайвер, колелце пушена съомга, парче Маринована херинга, парче аншоа, маслина без костилка, резенче камба или друг подобен зеленчук. После всичко това го завиваме в блина, заливаме с горещо масло и гъста сладка сметана. И щом ги опитате, всичките ви вкусови рецептори, колкото поне имате в устата си, започват да ликуват. Оставете ги да ликуват, докато не изядете поне пет такива блина. Първия път аз изядох май седем, а това е много.

Блините направо си плачат за водка. Не се съпротивлявайте, така бихте се изправили сами срещу себе си. За известно време ви се струва, че блините са били измислени, за да може с тях солидно да се наблегне на пиенето на водка. Всеки блин се нуждае – при това доста настойчиво

¹ Ястие, подобно на българските тиганички. – Б. пр.

и неумолимо – да бъде обилно полят на мига с глътка водка. За предпочитане в по-голяма чаша. Сега вече – добър апетит! Сещам се защо толкова детайлно описах блините и тяхното приготвяне, но как Роман Якобсон се е озовал в Прага, не мога много точно да си спомня. Предполагам, че е дошъл в Чехословакия с първата съветска мисия, която след пристигането си се настани в старата вила „Тереза“ в „Жижков“ – на границата между „Райска заграда“ и „Ригерови сади“². На един от първите приеми, каквито мисията от време на време организираше, със сигурност зърнах симпатичното лице на Якобсон за първи път.

Приемите, давани във вила „Тереза“ по тържествени поводи, ех, повярвайте ми, не се заключаваха само до отрупаните с редки и екзотични ястия маси. Но няма как да не си спомня за препълнените подноси с бледорозова шунка, които обикновено поставяха най-отпред на масата, за резенчетата от наситенорозова пушена съомга, за приканващите към себе си буренца с хайвер, за подносите с какви ли не риби, пъстри като цветя, за купчините чуждоземни плодове и между тях – чепките грозде с огромните зърна, на които казват „дамски пръстчета“, понеже са необичайно продълговати. Най-вече там беше пълно с изключителни и интересни личности и сред тях – лъчезарната особа на пълномощния министър Антонов-Овсеенко³, когото изведнъж заобичахме. Там беше и Роман Якобсон. Дойде и се отнесе към нас приятелски. Ние – също от първия миг – го приехме за свой.

Беше само с няколко години по-възрастен от нас и си имаше свой собствен начин за печелене и на благоразположение, и на симпатия. Той беше сдържано и ненатрапчиво любезен и сърдечен. Неговата сериозност, с която ни посрещна в началото, много скоро се превърна в сто едва доловими усмивки. Набиваше се обаче на очи начинът, по който гледаше. Сякаш не смееше да погледне събеседника си право в очите. Допускам, че това се дължеше на роговицата на лявото му око, която беше леко изкривена встрани. Гледаше ви и ви говореше, но понякога извърщаше глава и изглеждаше, сякаш не гледа към вас и говори на друг човек. Но това ни най-малко не му създаваше проблем, на нас – още по-малко.

През няколко дни, прекарани заедно в кафенето, той се държеше, сякаш ходи там от години.

С нас на масата сядаха редица чужди поети и художници, които привличахме с безкрайните си дебати и спорове. Най-често, разбира се, Аполинер с бинтованата си глава, както го беше нарисувал Пикасо. Якобсон привлече и други. И така при нас сядаха безцеремонно шум-

² „Жижков“, „Райска заграда“ и „Ригерови сади“ са квартали на Прага. – Б. пр.

³ Владимир Антонов-Овсеенко (1883 – 1938) е назначен на дипломатическа служба в Чехословакия през 1924 г. – Б. пр.

ният Маяковски и тайнственият и чудат Хлебников, когото Якобсон извънредно обичаше и дори написа книга за него.

Якобсон успяваше да се разбере навсякъде в Чехословакия. Бързо проговори чешки. Научи го за три седмици.

Когато се видяхме с него за втори или за трети път, Якобсон извади от джоба си оригинал на *Дванайсетте* на Блок и ми предложи да преведа поемата. Диктуваше ми стих по стих и аз ги превеждах в движение, но грубовато. Трябва да отбележа, че първоначално поемата никак не ме впечатли особено, в Съветския съюз обаче ѝ придаваха извънредно голямо значение. Преведох я доста неумело, а на всичкото отгоре и грапаво. Превода издаде Антонин Боучек в своите *Хроники и курйози*. Сепаратът на превода и до днес ме стряска в библиотеката. След известно време Индржих Хонзъл постави на сцената на бившия Швандов театър *Дванайсетте* с моя превод. По същото време обаче се случи нещо, което караше Якобсон да се смее и след трийсет и повече години, когато ми дойде на гости в Прага. На едно място в поемата проститутки подвикват на минаващите по улицата мъже, като им отправят своите вечерни любовни предложения. Хонзъл не схванал смисъла на стиховете благодарение на моя слаб превод и казват, че ги дал на един червеноармеец, който стоял на стража с пушка с щик и със стара руска каска. За радост, никой не обърнал внимание на това. В ролята на нещастния воин влезе бъдещият издател Ян Фромек.

Тази случка обаче описах само с тебешир върху черна училищна дъска. Идете да изтриете всичко! Индржих Хонзъл беше безупречен мъж и забележителен театрал.

В кафенето „Народни каварна“, където след време от „Славия“ се преместихме, посрещнахме Роман като специален гост. Посещаваше кафенето също толкова често, колкото и ние. А ние всъщност бяхме там всеки ден. Якобсон обичаше да ни цитира по нещо от различни поети. Така върху мраморната маса проехтяваха удари като от барабан, докато рецитираше революционните стихове на Маяковски. И преди още да пристигнат от Москва книгите на съветските поети, опознахме и Есенин, чиито стихове на моменти са тихи и унили като падащи брезови листа през есента, на моменти – горчиви като сухия черен хляб на революцията, а също и стиховете на Пастернак, голяма част от които са по-хубави дори от тези на Пушкин.

Също толкова бързо, колкото усвои чешкия език, Якобсон успя да вникне и в проблематиката на чешкото стихосложение. Разбира се, беше му предложено да направи съпоставка с руското стихосложение и още през двайсет и шеста година⁴ издаде при Фромек книга за чешкото

⁴ 1926 г. – Б. пр.

стихосложение. Когато същата година Вилем Матезиус основа Пражкия лингвистичен кръжок – сдружение, чиято слава се разнесе по цял свят и остава жива и до днес, Якобсон беше сред първите му членове и стана негов заместник-председател. Мисля, че по никакъв начин няма да накърня останалите членове, ако изтъкна пробивността и ролята на инициатор на Якобсон, който никога не оставяше хората около себе си и за миг да стоят без работа, а и самият той, без да се замисля, се впускаше в разрешаването на непрекъснато изникващите проблеми. Дори когато замени живота си в Прага, напрегнат и по бохемски непостоянен, за преподавателско място в бърненския университет.

Якобсон предостави на чешкото литературознание задълбочен аналитичен метод за изследване на стихосложението, който рязко се отличаваше от дотогавашните неубедителни практики и спомогна за издигане на научното равнище на чешката критика. Това беше повратен момент за появата на по-задълбочени критерии и за отделяне на по-голямо внимание върху проблематиката на езиковия строеж на творбата, върху стила, върху въздействието ѝ във времето и в обществения живот. Колко неща за тези няколко години ни остави този човек! Научи ни да гледаме на старите литературни паметници като на истински произведения на изкуството и в старите чешки песни откриваше старата църковнославянска култура.

Но сега вече ще стъпя върху тънък лед! На нашите специалисти все още им предстои да оценят научните приноси на Якобсон. Би излязъл прекрасен и богат сборник. За мен остава главно да запиша мимолетните си, но прекрасни спомени.

Докато Якобсон беше в Прага, дори и да беше затрупан с научна работа, не пропускаше от време на време да седне на чаша вино. При това не само на една. В моментите, когато мнозина от нас се предаваха пред умората и нощта, той оставаше свеж, изпълнен със същия онзи темперамент, с който винаги идваше и отваряше вратата. Никой и нищо не го пречупи. Беше издръжлив. Умееше да пие и му завиждах за това.

При едно гостуване у Ванчура в Збраслав се беше обзаложил с някого от присъстващите, че ще изпие наведнъж бутилка водка. Изпи я и спечели. Беше за него като малък ритуал. Якобсон постави пълната бутилка на края на масата, клекна до нея, отпуски бутилката и я доближи до устата си. После сложи ръце отзад и с бавни, дълбоки глътки изпи цялата бутилка. След това се изправи и излезе. Доста време го търсиха без резултат. След около час се върна свеж и трезвен. Едва по-късно си призна, че е спал на леглото в съседната стая. Не го бяха открили в нея, защото успял така умело да се пхне под пухкавата завивка, че отстрани не личало в леглото да спи човек. Върху завивката на леглото нямало дори и една гънка.

По време на Втората световна война, ако добре си спомням, той най-напред беше в някоя от северните страни, но скоро след това замина за Америка. В Съединените щати езиковедските му изследвания стигнаха върха особено когато успя да приложи в работата си съвременните открития в областта на теорията на информацията. Неговите филологически трудове бяха ценени от специалистите по целия свят.

По време на войната и през целия си престой в Съединените щати, та чак до днес Якобсон беше и си остава ревностен пропагандатор на чешкото изкуство и особено на чешката литература. Насочваше вниманието към чешката литература и чрез примерите от чешката и словашката литература, които привеждаше в своите научни съчинения, като по този начин някои чуждестранни учени се срещаха с нашата литература за първи път. В своята широкообхватна научна работа той стигна до забележителни открития не само в областта на езикознанието, семантиката, поетиката и литературознанието, но те оказаха влияние и върху други научни направления. Особено върху етнографията, чието развитие дължи много на Якобсон. В Съединените щати обаче Якобсон претърпял жестоко и трагично произшествие. Докато носел на издателя обемния ръкопис на новата си книга, го блъснала кола. Ръкописът попаднал под главата му и така му спасил живота, но гумите на автомобила премазали двата му крака. За премеждието си обаче говореше с усмивка. Когато шофьорът на друг автомобил видял тежкостранения на шосето, му се притичал на помощ. Донесъл му манерка, пълна с уиски, и му дал да си пийне.

– Какъв сте? – шофьорът загрижено попитал ранения.

– Руснак. – отговорил му Якобсон.

– Руснак? Пийнете си още тогава!

За щастие, успяха да сглобят натрошените му крака и днес се чувства добре.

Но къде ми е умът, руските ви блини ще вземат да изстинат!

Познавахме се отскоро, когато един ден Якобсон дойде и ни покани на вечеря. Тайге, Незвал и мен. Ще има блини! От масата из целия апартамент се разнасяше уханието на тези лакомства, които до този момент не бяхме опитвали. До подноса имаше няколко бутилки водка. Нейният вкус ни беше вече познат от вила „Тереза“. Бутилките с блещукащата прозрачна течност се правеха на невинни! А подносите около тях бяха отрупани с какви ли не вкуснотии.

Якобсон живееше в „Холешовице“⁵, на ъгъла на „Дукелских хърдину“ и „Щросмайерово намнести“. В дома си имаше голяма библиотека. Очарователната госпожа Якобсон тъкмо допичаше последните блини. Завършила е медицина в Прага и мисля, че и досега живее в Бърно.

⁵ Холешовице – квартал в Прага. – Б. пр.

Сърдечно ни покани на масата. Апартаментът, който бяха наели заедно с мебелировката, беше обзаведен раздвижено, но с леко провинциален вкус. Това няма значение! Скоро след това в него вече цареше умилителен безпорядък, който свидетелстваше за присъствието на двете по бохемски непринудени души. Навсякъде — книги и изписани листове. Ако някой се нуждаеше от чиста носна кърпичка, напразно би търсил в чекмеджето на шкафа за бельо. Със сигурност щеше да намери кърпичка върху някой от рафтовете на библиотеката. Така си е: Якобсон е особен вид учен. Неговите изследвания притежават всички научни атрибути, богатото му въображение обаче по-скоро напомняше на поетично отношение към действителността. Тази двойственост — неакадемичен учен и поет — беше неделима част от магията на личността му. Оpozнах го и в тази му светлина. Затова в наше лице намери толкова приятели и обич.

Без да се бавим много, започнахме да се храним и купчината блини непрекъснато се смаляваше. Отново и отново Якобсон ни обръщаше внимание на факта, че ако искаме да усетим изцяло вкуса на всеки блин, който се спуска покрай сърцето до нашите вътрешности, то той трябва да бъде обилно полят с водка. И колкото повече водка, толкова по-добре. Като красива разлистена роза, окъпана в роса.

Както вече споменах, аз изяхох май седем. Незвал — повече, сам си призна, не съм му ги броил. Броеше му ги бутилката водка, която стоеше пред чинията му. Якобсон обаче чевръсто наливаше. Той също пиеше, но пред него водката беше напълно беззащитна. Само се усмихваше и без съмнение беше доволен от успеха на своята гощавка.

Към полунощ станахме да си ходим.

Когато долу Якобсон отвори входната врата, първи излезе Незвал. Това беше грешка. Не биваше да го пускаме. Докато си вземахме довиждане, от тротоара се разнесе вик. Незвал се беше нахвърлил на стражаря, който стоял край къщата. От цялото си сърце ненавиждаше полицаите.

Бързо изскочихме навън, но нищо не можехме да направим. Невъздържаният гневен вик кънтеше по тихата, празна улица. Когато полицаят тръгна да глобява Незвал заради това, че крещи, и извади дебел тефтер, Незвал му го изби от ръката. Листовете се разлетяха наоколо. Тогава стражарят наду свирката и от съседната улица притича с тежки стъпки друг стражар. Щом събраха листовите, хванаха разгорещено протестиращия Незвал под мишниците и го поведоха към участъка, който се намираше на улица „Стройница“, близо до Панаирната палата.

А беше красива майска нощ. Тайнствена, изпълнена със звезди и тишина. От Кралския резерват се разнасяше омайното благоухание на цъфтящите дървета, лебедите в езерото вече бяха заспали, влюбените се целуваха, а часовникът на Промислената палата биеше дрезгаво.

Разбира се, последвахме приятеля си. Напразно се опитвахме да убедим стражарите, че Незвал е поет. Бяха твърди и непреклонни. Не ни обърнаха никакво внимание. Стихотворенията му не им импонираха и вероятно не ги бяха и чели. Просто не се интересуваха от поезия. Когато поискахме да влезем в участъка, затръшнаха вратата под носовете ни и за тази нощ Незвал изчезна от погледите ни.

След няколко седмици го изправиха пред Пражкия съд. Получи три месеца условно. Какви ли не протекции не търсихме. Мисля, че нямаше смисъл. Присъдата все пак беше условна, понеже дотогава Незвал не беше имал никакви други провинения.

Като негов свидетел се опитах да му помогна и когато съдията ме попита колко пиан е бил Незвал, отговорих му, че беше загубил ума и дума. Така се казва! Но тогава съдията подхвърли, че едва ли е бил загубил дума, щом крясъците му са се чували из целия квартал. По онова време напиването все още беше смекчаващо вината обстоятелство.

Същия ден отидохме да полеем присъдата. Щом приключихме и тръгнахме да си ходим, пред кръчмата отново налетяхме на полицай. Незвал вдигна пръст пред устата си в знак, че трябва да мълчи, и се доближи до полицаия изотзад, за да му понамокри омразната униформа, както правят вълците, когато маркират ловната си територия. В последния момент Карел Тайге го дръпна и така го спаси.

Когато през трийсет и осма година в най-критичния момент Якобсон беше тръгнал да бяга зад граница като неариец, случайно го засякох, докато излизаше на перона.

Мисля, че и двамата се зарадвахме на тази неочаквана среща. Сбогуването ни беше кратко, бързо, но и трогателно.

– Хареса ми да живея в тази страна, тук бях и щастлив – каза Якобсон. – И ако това ще ти достави удоволствие, ще ти кажа, че се чувствам чех и че ми е тъжно.

В този момент от очите му се отрониха две малки сълзи. Гледаше ме в лицето и изглеждаше, сякаш гледа някъде встрани и говори с някого другиго. Но освен мен там нямаше друг човек.

Превод от чешки: **Борислав Борисов**